

บทคัดย่อ

ชนชาติจามในปัจจุบัน

ประเทศจามปาเป็นราชอาณาจักรเก่าแก่ที่เคยตั้งถิ่นฐานในบริเวณภาคกลางของเวียดนาม ปัจจุบันนี้ ยังคงเหลือร่องรอยทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ล้ำค่าให้ศึกษาอยู่บ้าง แม้ว่าโบราณสถานที่หมีเซินจะปรักหักพังไปบ้างก็ตาม บทความชิ้นนี้เป็นงานค้นคว้าด้านเอกสารและจากการสำรวจพื้นที่ในประเทศเวียดนาม พบว่าปัจจุบันมีคนจามอยู่ในเวียดนาม 132,873 คน ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในบริเวณตอนใต้ของภาคกลาง และในภาคใต้ของประเทศเวียดนาม ประชากรจามในเวียดนามนับวันมีแต่จะเพิ่มจำนวนมากขึ้น เพราะไม่ได้เข้าอยู่ในระบบการคุมกำเนิดเหมือนชาวเวียดนามแต่อย่างใด ปัจจุบันชาวจามยังคงสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมของชาวจามอยู่ อาชีพดั้งเดิมได้แก่ การเดินเรือ การประมง และการสร้างเรือ มักตั้งถิ่นฐานใกล้ทะเล แต่ปัจจุบันชาวจามหันไปหาอาชีพการเกษตร และหัตถกรรม งานฝีมือที่มีชื่อของจามได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา การทอผ้า งานหล่อโลหะ และจักสาน

Abstract

The Cham People of Vietnam

The Cham kingdom, located in present day Central Vietnam, is one of the oldest kingdoms in Asia. Plenty of Cham history and culture can still be found in this central region, although many historical sites and important architectural legacies have disappeared in other areas, such as My Son. Approximately one hundred and thirty thousand Cham people currently reside in Vietnam, and this number is increasing daily because they don't adhere to population control programs. These people still practice many of their traditional customs, although they no longer live by the sea or make their living from fishing, as their ancestors did. Instead they've moved predominantly into the agricultural sector, focusing their efforts primarily on rice production. Additionally, the Cham are also well known for their creative artworks such as ceramics, weaving (especially baskets) and bronze works.

ชนชาติจามในปัจจุบัน

ทวี สว่างปัญญางกูร*

ประเทศจามปาเป็นราชอาณาจักรเก่าแก่แห่งหนึ่งที่เคยตั้งถิ่นฐานในภาคกลางของเวียดนาม ระหว่างเทือกเขาเตี๋อง เซิน และฝั่งมหาสมุทรแปซิฟิก นับจากจังหวัดกว่างนาม ลงใต้ถึงจังหวัดบิ่งถ่วน เป็นราชอาณาจักรร่วมสมัยกับอาณาจักรขอมและอาณาจักรฟูนัน ราชอาณาจักรนี้ได้ล่มสลายไป ประมาณ 200 กว่าปีมาแล้วนับจากสมัยที่พระเจ้าโปเจิน ได้ทรงนำชาวจามย้ายถิ่นจากภาคกลางของเวียดนามเดินทางไปอาศัยอยู่ในดินแดนกัมพูชาประมาณปี ค.ศ. 1822

ขอชี้แจงว่าในบทความนี้ “เวียดนามกลางหรือภาคกลางของประเทศเวียดนาม” หมายถึงส่วนของประเทศเวียดนามนับจากจังหวัดแทงฮว้ลงใต้ไปถึงจังหวัดบิ่งถ่วน ส่วน “เวียดนามใต้” คือส่วนที่เหลือ ใต้บิ่งถ่วนลงไปถึงแหลมกำเมา และไปตะวันตกถึงท่าเตียน

ข้อมูลเกี่ยวกับประเทศจามปาด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี อาจหาอ่านได้จากหนังสือของนักค้นคว้าชาวฝรั่งเศส เช่น G.Maspero (1910), A.Cabaton (1901) หรือนักประวัติศาสตร์ชาวอินเดียเช่น R.C.Majumdar (1927) หนังสือเหล่านี้ บางเล่มแม้ว่าเก่าเกือบ 100 ปีมาแล้วแต่ก็ได้รับการอ้างอิงมาโดยตลอด แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ข้อมูลหลายข้อได้เปลี่ยนแปลงไปแล้วตามกาลเวลา เช่นกลุ่มโบราณสถานหมีเซินที่ H. Parmentier ได้บันทึกไว้ั้น ในปัจจุบันเหลือไม่ถึงหนึ่งในสิบส่วน หรือแม้แต่ข้อมูลปี ค.ศ. 1994 ของโจ วัน แยวง ผู้เชี่ยวชาญเรื่องจามชาวเวียดนาม เรื่องเจดีย์สามองค์ที่หว่าลาย ฟานราง จังหวัดนิงถ่วน ปรากฏว่าปัจจุบันเหลือแต่สององค์เท่านั้น เจดีย์องค์ที่สามได้พังทลายลงไปแล้วเมื่อไม่กี่ปีมานี้

ในการศึกษาเรื่องจาม จึงจำเป็นต้องมีการเดินทางศึกษาถึงที่ด้วยตนเอง เก็บ

---

*นักวิชาการอิสระ

ข้อมูลปัจจุบัน แทนการแปลหนังสือเก่าอย่างเดียว

ในบทความนี้ ข้อมูลที่เสนอ นอกเหนือจากหนังสือภาษาฝรั่งเศสและอังกฤษ ได้มาจากข้อเขียนของนักวิชาการชาวจามปัจจุบันที่เขียนเป็นภาษาเวียดนามเช่น กวีอินราซารา นักวิจัยชากายา ดร.บ่า ตรุง ฟู และจากนักวิจัยชาวเวียดนามเช่นบ๋วย แค่ง เท่ โง วัน แยวง ฯลฯ และจากการสำรวจศึกษาของผู้เขียนเองซึ่งได้เดินทางไปศึกษากินจามหลายครั้งในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2546 และในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 และในการชมงานกาเตปี พ.ศ. 2549 ด้วยทุนส่วนตัว ผู้เขียนยังได้เรียนภาษาจามกับกวีซีไรต์ชื่ออินราซารา และได้ประดิษฐ์ฟอนต์อักษรจามที่ใช้กับแป้นพิมพ์ดีดภาษาไทย ช่วยให้งานพิมพ์ภาษาจามง่ายขึ้น

ชื่อท้องถิ่นและบุคคลที่เป็นภาษาเวียดนามนั้น ผู้เขียนถ่ายถอดเป็นอักษรไทยตามแนวการถ่ายถอดของวงการสอนภาษาเวียดนามตามมหาวิทยาลัยในปัจจุบันโดยไม่ใช่เครื่องหมายพิเศษเพิ่มเติม การถ่ายถอดจึงทำได้อย่างใกล้เคียงเท่านั้น เพราะอักษรไทยไม่เพียงพอที่จะถ่ายถอดเสียงภาษาเวียดนามทุกเสียงได้

สมัยก่อน ภาษาเวียดนามเรียกประเทศจามป่าว่า “เจียมแก่ง” ต่อมาเรียกคนจามเป็น “จ๋าม” และในปัจจุบันนี้หันมาเรียกเป็น “จัม”

ประชากร ถิ่นที่อยู่

จำนวนประชากรชาวจามที่เหลือไว้ในเวียดนามปัจจุบันเป็นตัวเลขที่เปลี่ยนแปลงตามปีที่นักวิจัยเขียน แต่อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าตัวเลขเพิ่มขึ้นโดยตลอดอย่างน่ายินดี

ชากายา (2003) นักวิจัยชาวจาม ซึ่งกำลังทำงานกับศูนย์วิจัยวัฒนธรรมจามจังหวัดนิงถ่วนซึ่งมีสถิติที่เชื่อถือได้ ได้เขียนไว้ว่า (หน้า 9)

“ในปัจจุบันคนจามมีจำนวนทั้งหมด 132,873 คน อยู่ตามจังหวัดฟูเอียน แค่งหุว่า นิง ถ่วน บิ่งถ่วน ฮานยาง ไตนิง และนครโห่จีมีง”

ตัวเลขข้างบนนี้เป็นจำนวนคนจามในเวียดนามทั้งหมด ไม่รวมคนจามในประเทศกัมพูชาซึ่งมีเป็นจำนวนประมาณหนึ่งแสนแปดหมื่นคน

ในเวียดนามปัจจุบัน คนจามตั้งถิ่นฐานแยกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ กลุ่มตอนใต้สุดของภาคกลางของเวียดนาม เรียกว่า “กลุ่มจามถ่วนหาย” และกลุ่มในภาคใต้

เวียดนาม เรียกว่า “กลุ่มจามอานยาง” ในปัจจุบันถว่นหายเปลี่ยนชื่อเป็นสองจังหวัด ได้แก่ จังหวัดนิงถว่นและจังหวัดบิ่งถว่น ชาวจามที่อพยพไปอยู่ในประเทศเขมรนั้น มีประชากรประมาณหนึ่งแสนแปดหมื่นคน และยังมีคนจามอยู่กระจัดกระจายในประเทศลาว ไทย มาเลเซีย ฯลฯ อีกจำนวนเล็กน้อย สถิติที่ว่าคนจามมีจำนวนเป็นล้านคนในเวียดนามปัจจุบันนั้น เป็นตัวเลขที่คลาดเคลื่อนที่อาจมาจากการแปลของล่ามก็ได้

ตามข้อมูลของซากายา คนจามอยู่หนาแน่นที่สุดในจังหวัดนิงถว่นซึ่งมีฟานวางเป็นอำเภอเมืองเป็นจำนวน 57,137 คน หรือเกือบครึ่งหนึ่งของจำนวนคนจามทั้งหมดในเวียดนาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสองอำเภอนี้เพือกและบักบิ่ง ในอำเภอนี้เพือกคนจามมีจำนวนเป็น 30% ของประชากรรวม อยู่ใน 8 ตำบล ของอำเภอนี้

ในตำบลเพือกนาม มีหมู่บ้านจาม 5 หมู่บ้าน และในหมู่บ้านเหล่านี้ 80% เป็นชาวจาม ในตำบลเพือกหาย เพือกทิว เพือกท้าย เพือกเห่า มีหมู่บ้านจาม 2 หรือ 3 หมู่บ้าน เทียบเป็น 50% ของประชากรรวมในตำบล

ในอำเภอบักบิ่งมีชาวจาม 1 หมื่นคน หรือ 13% ของประชากรของอำเภอนี้

ตำบลฟานแทง 5 หมู่บ้าน ฟานหว่า 3 หมู่บ้าน ฟานเทียบ 6 หมู่บ้าน เป็นตำบลที่มี 100% เป็นหมู่บ้านจาม

ที่น่าสนใจคือในจังหวัดถว่นหายนี้ มีกลุ่มชนที่เรียกตนเองและชาวจามก็เรียกพวกเขาเป็นภาษาจามว่า “ญวนจัม” เป็นกลุ่มชายเวียดนามแต่งงานกับหญิงจาม ที่น่าสนใจอย่างยิ่งคือคำภาษาจามที่เรียกคนเวียดนามว่า “ญวน” เช่นเดียวกับภาษาเขมรและไทย ขณะที่ชนชาติเผ่าไทเช่นไทดำ ไทขาว หนุ่งไต ในเวียดนามเหนือ ล้วนเรียกชาวเวียดนามว่า “แกว” และคนเวียดนามเรียกตนเองว่า “คนกิง”

เกี่ยวกับจำนวนคนจามที่ตั้งถิ่นฐานนอกเหนือจากจังหวัดนิงถว่นนั้น เราได้ข้อมูลเก่าจากบุย แคง เห่ง (1996) นักวิชาการชาวเวียดนามว่า

– ในจังหวัดอานยาง มีจาม	11,585 คน
– ในเจาดัก	1,000 คน
– ในต่งนาย	2,000 คน
– ในนครโฮจิมิง	4,000 คน

พึงสังเกตว่าสถิติเกี่ยวกับพลเมืองจามในประเทศเวียดนามนั้น รวบรวมได้ง่าย เพราะในบัตรประชาชนของทุกคนจะมีรายการเชื้อชาติซึ่งระบุว่าเป็น “กิง” หรือเวียดนาม

หรือเป็น “จัม” เป็น “ท้าย” (ไท) และรายการศาสนา เช่น จะเป็นพุทธ เป็นคริสต์ หรืออิสลาม หรือไม่มีศาสนา ฯลฯ

จามกลุ่มที่สองคือ “จามอานยาง” ซึ่งอยู่ในเมืองเจตัก จังหวัดอานยางของเวียดนามใต้ พวกเขาตั้งบ้านเรือนอยู่ตามสองฝั่งแม่น้ำเห่ายาง ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของแม่น้ำโขง และอยู่ตามเกาะของแม่น้ำสายนี้ ที่มีจามมากที่สุดคือในอำเภอพูเจา (8 พันคน) อำเภอเจาพู อำเภอพูเดิน ในเขตอานยางมีจามประมาณ 1 หมื่นกว่าคน จากเจตักนี้เอง คนจามได้ย้ายถิ่นไปอยู่ที่นครโฮจิมิงหรือไซ่ง่อนเดิม ที่จังหวัดด่งนาย และจังหวัดไตนิง

คนจามในนครโฮจิมิง เพิ่งย้ายถิ่นมาจากเจตัก สมัย ค.ศ. 1946–1947 และช่วง ค.ศ. 1966–1967 และจับกลุ่มกันที่ เขตดงยู นานซี ในเขต 1 ในเขต 3 เขต 8 และเขต 10 ของนครโฮจิมิง บ้านเดิมของผู้เขียนอยู่แขวงหว่าฮึง เขต 3 นครโฮจิมิง ผู้เขียนจึงได้มีโอกาสเยี่ยมมัสยิดอิสลามของชาวจามซึ่งเรียกเป็นภาษาเวียดนามว่า “แท่งเตื่อง ไห้ยั่วว” ห่างจากบ้านของผู้เขียนประมาณ 500 เมตรหลายครั้ง นำสังเกตว่าในบริเวณนี้เองก็มีวัดพุทธศาสนามหายานอีกสองวัด แสดงถึงการมีชีวิตกลมกลืนกันระหว่างชนชาติจามกับชาวเวียดนามและอิสรภาพในการนับถือศาสนาต่างๆ ในเวียดนามปัจจุบัน

ย้อนหลังในอดีต Aymonier ในหนังสือ Les Tchames et leurs religions (1881) ได้ประมาณว่าคนจามในจังหวัดบิงถ่วนมีจำนวนไม่เกิน 3 หมื่นคน และสถิติของการสำรวจของราชการฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1907–1908 หรือ 100 ปีที่ผ่านมาคนจามมีแค่ 15,000 คน แบ่งเป็น 6,000 คนในฟานราง และ 9,000 คนในบิงถ่วน ตามสถิติเป็นทางการ การเกิดในกลุ่มชาวจามสูงกว่าคนเวียดนาม สาเหตุอาจมาจากการวางแผนครอบครัวในกลุ่มชาวเวียดนามซึ่งไม่มีในกลุ่มคนจามก็เป็นได้

ฟาน ชวน เบียน ในหนังสือ “คนจามในถ่วนหาย” (ค.ศ.1989) ได้เสนอความคิดว่าจะไม่มีการสิ้นชาติของคนจามเพราะจำนวนประชากรชาวจามสูงขึ้นโดยตลอด และประมาณว่าจำนวนคนจามในปัจจุบันจะเป็นสองเท่าในอีก 17 ปีข้างหน้า ฟาน ชวน เบียนยังออกความเห็นว่าจะอนาคตและการเติบโตของชนชาติจามดีขึ้นได้ก็อาศัยระบบสังคมนิยมเท่านั้น

พึงสังเกตว่ามีกลุ่มชนที่ถูกเรียกว่า “Java-Kur” กลุ่มนี้ไม่ใช่จาม เป็นชาว

มาเลเซียผสมกับเขมร และจับกลุ่มกับคนจามที่นับถือศาสนาอิสลามด้วยกันเท่านั้น

ยังมีชนอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า จามหะรอย ชนกลุ่มนี้อยู่บริเวณภูเขาตะวันตก จังหวัดบึงดิ่งและฟูเอียน รวมกันมีจำนวนประมาณ 1 หมื่นคน ต้นกำเนิดของชนกลุ่มนี้เป็นที่ถกเถียงกันอยู่ บ้างก็ว่าเป็นชนชาติยารายหรือบานา บ้างก็ว่าเป็นอีกชนชาติหนึ่งต่างหาก และบ้างก็ว่าพวกเขาเป็นจามที่แยกตัวไปอยู่กับชาวเขาเผ่าบานา เอเด

สรุปได้ว่าในปัจจุบันนี้ คนจามตั้งถิ่นฐานอยู่ในตอนใต้ของเวียดนามกลาง และในเวียดนามใต้รวมทั้งหมดประมาณหนึ่งแสนสามหมื่นกว่าคน ไม่นับคนจามที่อยู่ในประเทศกัมพูชาซึ่งมีจำนวนประมาณหนึ่งแสนแปดหมื่นคน

คนจามสองกลุ่มนี้มีวิถีชีวิตและความเชื่อที่แตกต่างกันจนนักวิจัยตะวันตกมักเรียกเป็น “จามตะวันออก” กับ “จามตะวันตก”

วิถีชีวิตคนจามในปัจจุบัน

จามถว่นหาย อาจเรียกเป็น “จามเก่า” ก็ได้เพราะอยู่ท้องถิ่นนานที่สุดและรักษาศาสนา ประเพณีประจำชาติดีกว่ากลุ่มอื่น

ในสมัยโบราณชนชาติจามเป็นชนชาติที่ชำนาญการเดินเรือ แต่ปัจจุบันนี้ชาวจามที่หลงเหลืออยู่ ไม่ยกจะอยู่ริมฝั่งทะเลและทำการประมงหรือค้าขายทางทะเล ปรากฏว่าหมู่บ้านจามในสองจังหวัดนิงถว่นและบึงถว่นมักจะอยู่ห่างจากฝั่งทะเล ลึกเข้าไปไม่น้อยกว่า 10 กม.

มีหมู่บ้านหมู่เดียวที่อยู่ติดทะเลคือหมู่บ้านฝ่อตรี (ห้ามเดิน) และหมู่บ้านแห่งนี้ เป็นหมู่บ้านเดียวที่มีคนจามทำการประมง ในถว่นหาย ชาวจามจะอยู่ใกล้ภูเขามากกว่าริมฝั่งทะเล ตามทุ่งนาระหว่างเทือกเขาที่กั้นระหว่างเวียดนามกับลาว บริเวณนี้เป็นแหล่งที่แห้งแล้งที่สุดในประเทศเวียดนาม ใน 365 วัน มีแค่ 51 วันที่มีฝนตกซึ่งวัดได้เฉลี่ย 700—800 มม. ที่ฟานราง เฉพาะระยะเดือนธันวาคมถึงพฤษภาคม ปริมาณฝนตกวัดได้แค่ 171 มม. แม่น้ำบริเวณนี้จะแห้งขอดในฤดูแล้ง งานเกษตรกรรมของชาวจามอาศัยน้ำฝนแต่เพียงอย่างเดียว

บริเวณนี้มีการขุดบ่อน้ำรูปลีเหลี่ยมและก่อด้วยอิฐเผา ซึ่งในบางแห่งชาวบ้านมีพิธีเช่นไหว้ และในบางหมู่บ้านจะมีตำแหน่งเจ้าหน้าที่ดูแลระบบชลประทานและมีพิธีเช่นไหว้ดินน้ำและสายน้ำ

จากประสบการณ์ความแห้งแล้งที่ถวหนาย ชาวจามที่อพยพไปอยู่เวียดนามใต้ ในจังหวัดอานยางจึงเลือกสองฝั่งแม่น้ำใหญ่และเกาะกลางแม่น้ำเป็นที่สร้างบ้านอยู่อาศัย ทัศนียภาพหมู่บ้านจามอานยางจึงเป็นภาพของแม่น้ำใหญ่กับต้นไม้เขียว ชุ่มชื้น ผิดกับทัศนียภาพเขตถวหนายที่แห้งแล้ง ไร้ต้นไม้

ดังได้กล่าวข้างบน ชาวจามปัจจุบันไม่ได้เป็นชาวประมงที่เชี่ยวชาญทางการเดินเรือ การสร้างเรือ สร้างใบเรือ แต่ได้ย้ายถิ่นไปห่างจากทะเล อยู่เป็นกลุ่มเป็นหมู่บ้าน เรียกว่า “ปาไล” และเลี้ยงชีพด้วยการทำเกษตรกรรม ทำนาทำสวนและทำงานหัตถกรรม เช่น งานปั้นเครื่องดินเผา งานทอผ้า หล่อโลหะ เป็นต้น

ปัจจุบันนี้ ในนิงถวหนามีปาไลจาม 22 ปาไล ขึ้นกับ “สา” หรือตำบล 13 ตำบล หรือ 4 อำเภอคือ นิงเฟือก นิงหาย นิงเซิน และอำเภอเมืองฟานราง-ทาบจ่าม

บ้านจามจะจับกลุ่มกันตามศาสนาซึ่งประกอบด้วยสองกลุ่ม

- กลุ่ม “จามอาเฮียร์” หรือจามที่รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งภาษาเวียดนามเรียกเป็น “ปาลามน”

- กลุ่ม “จามอาวาล” หรือจามที่รับอิทธิพลของศาสนาอิสลามซึ่งภาษาเวียดนามเรียกเป็น “ปานี” นักวิจัยจามชื่อสกายาไม่เห็นด้วยกับการเรียกว่าจามศาสนาพราหมณ์ และจามอิสลามเพราะความเชื่อของชาวจามในเรื่องศาสนานั้นไม่ตรงกับต้นกำเนิดของศาสนานั้นๆ แต่ผสมผสานกับการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ บูชาอดีตกษัตริย์ วีรชนของชนชาติตน เป็นต้น ที่นับถือศาสนาอิสลามแบบสากลนั้น เพิ่งมีในหมู่คนจามในเวียดนามใต้และกัมพูชาเท่านั้น ในถวหนามีน้อยมาก

ปาไลจามมักตั้งอยู่บนเนิน ล้อมรอบด้วยนา สวน แต่ละปาไลประกอบด้วยครอบครัว 3-5 รัยครอบครัว บริเวณบ้านหันทางทิศเหนือ-ใต้ ทุกปาไลจะมีศาลบูชาเทพเจ้าเรียกว่า “ทางไปยาง” และที่เข้าหมู่บ้านจะมีศาลาหมู่บ้านเรียกว่า “ทางปาไล” ห่างจากปาไลเล็กน้อยจะมีสุสานของหมู่บ้านเรียกว่า “กู๊ด”

หมู่บ้านทุกหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการบริหาร ระดับหมู่บ้าน ระดับกลุ่มเยาวชน ระดับกลุ่มเกษตรกร ตามประเพณีดั้งเดิม ชาวจามมีกฎระเบียบของพวกเขารเรียกว่า “อาดาต” ทำนองเดียวกับ “คลองเมือง” ของเผ่าไท หรือ “เหละ หล่าง” ของเวียดนาม เมื่อมีกรณีพิพาทระหว่างชาวบ้านด้วยกัน คณะกรรมการต่างๆ จะร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายเวียดนาม เพื่อหาหนทางปรองดองกัน

ครอบครัวจามถือตามสายเลือดของมารดา หัวหน้าครอบครัวจะเป็นฝ่ายสตรี เป็นสตรีคนอาวุโสที่สุด เรียกว่า “ไป่ ทาง” ลูกๆ จะสร้างบ้านรอบๆ บ้านของมารดา และจับกลุ่มกับญาติทางมารดา แต่ละตระกูลจะมีหัวหน้าเรียกว่า “อาเก๊ะเกิบ” หัวหน้าตระกูลเดิมนั้นเป็นสตรี แต่ปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ชาย หัวหน้าคนนี้จะตัดสินเรื่องราวระหว่างคนในตระกูลด้วยกัน ในสุสานก็มีกลุ่มที่ฝังศพที่เป็นญาติกันทางมารดา แต่ละตระกูลจะมีกระบุงสี่เหลี่ยมสานด้วยไม้ไผ่ ใ้เก็บเสื้อผ้าบรรพชน กล่องนี้เรียกว่า “เจียด อาเตา”

ระบบครอบครัวของจามเป็นระบบมารดาเป็นใหญ่ บรรพชนที่จะต้องบูชาเป็นบรรพชนฝ่ายมารดา มรดกตกทอดของครอบครัวตกเป็นของลูกสาวคนสุดท้ายและสิทธิตัดสินใจเรื่องต่างๆ เป็นของมารดา ในงานสมรส ฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายเลือกคู่ครองและขอฝ่ายชาย

ด้านเศรษฐกิจจะดับหมู่บ้านจามนั้น ชาวจามปัจจุบันเป็นเกษตรกรทำนาทำสวน ชาวจามมีประวัติอันยาวนานในการสร้างเขื่อนกันน้ำเพื่อเอาน้ำแจกจ่ายตามทุ่งนาให้ทั่วถึง ปัจจุบันนี้ยังมีเขื่อนหลายแห่งที่เป็นผลงานของชนชาติจาม เช่น “เขื่อนยอลิง” จังหวัดกว๋างตริ “เขื่อนญาดริง” “เขื่อนมาเรน” จังหวัดนิงถ่วน เป็นต้น

ชนชาติจามยังรำลึกถึงอดีตกษัตริย์ของพวกเขาที่มีผลงานใหญ่หลวงต่อชีวิตชาวบ้าน โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม พระเจ้าโปกลองกำหรั่ง (ค.ศ. 1151-1205) ซึ่งชาวบ้านได้สร้างพระเจดีย์ไว้บูชาพระองค์ที่ทับจาม-พานรานั้นทรงเป็นผู้สร้างเขื่อนญาดริงในแม่น้ำซ่งก้าย (จังหวัดถ่วนหาย) ส่วนพระเจ้าโปโรเม (ค.ศ. 1627-1651) ซึ่งมีพระเจดีย์บูชาที่หมู่บ้านเห่าแซงในอดีตได้ทรงสร้างเขื่อนมาเรน

ในด้านทำนาปลูกข้าว ชาวจามมีเทคนิคสูงในการปลูกข้าวในนาตามพื้นดินทุกระดับและมีพันธุ์ข้าวพิเศษ บางชนิดคนเรียคนามและเงินยังนำไปปลูกและเรียกว่า “ข้าวจาม” ซึ่งออกผลเร็วกว่าพันธุ์อื่นๆ

คนจามยังเลี้ยงสัตว์ หางของป่า ทำสวนและทำงานหัตถกรรม เช่น ผลิตเครื่องดินเผา ทอผ้า งานหล่อโลหะ สร้างเรือ งานสานไม้ไผ่ สานหวาย ฯลฯ

ในปัจจุบันอาชีพผลิตเครื่องดินเผาทำกัน ณ 2 หมู่บ้านคือหมู่บ้านเป่าตริกนิงถ่วน และหมู่บ้านตริตัก ฟังสังเกตว่าในการปั้นดินเผา คนจามไม่ได้นั่งคงที่แล้วปั้นดินบนโต๊ะที่หมุนได้ แต่ยืนปั้นและเดินรอบสิ่งที่ปั้น ช่างปั้นดินเผาจามสามารถผลิตเครื่องดินเผา

หลายสี มีลวดลายต่าง ๆ และเป็นที่ยอมรับนิยมของชนชาติอื่นในเขตนั้น หมู่บ้านแปดรักและตรีตุ๊ก มี 80-90% ชาวบ้านที่ทำงานบนเครื่องดินเผา

อาชีพทางหัตถกรรมอีกประเภทหนึ่งของชาวจามปัจจุบันคือการทอผ้า ซึ่งทำกันเป็นลำเป็นสันที่หมู่บ้านหมีเหียงบ อำเภอเมืองเพือก ห่างจากตัวเมืองฟานวาง 10 กม. ไปทางใต้ ปัจจุบันชาวจามไม่ปลูกต้นหม่อน เลี้ยงหม่อนหรือปลูกฝ้าย แต่ยอมซื้อเส้นฝ้ายเส้นไหมอุตสาหกรรมมาทอ

โรงงานแห่งหนึ่งที่มีชื่อคือบริษัท “อินราฮานี” ของกวีจามซื้ออินราฮารากับภรรยาชื่อถวน ติ ตูว์ ซึ่งมีสำนักงานในนครโฮจิมิง บริษัทนี้เคยได้รับเชิญไปจัดนิทรรศการผ้าทอมือในต่างประเทศหลายประเทศรวมทั้งญี่ปุ่นและฝรั่งเศส ตามใบโฆษณาของบริษัท ๆ นี้มีช่างทอ 180 คน และช่างตัดเสื้อ 80 คน

ผู้เขียนเองได้เรียนภาษาจามจากกวีอินราฮารา ได้ซื้อผลิตภัณฑ์สิ่งทอจากนางตูว์ในราคาไม่แพงเช่นชุดแต่งกายสตรีและชาย ทั้งชุดชุดละราคาประมาณ 8 ร้อยบาทไทย อย่างไรก็ตามก็ดีผลิตภัณฑ์ที่ต้องเสียเวลาและฝีมือ เช่นสายคาดเอวของผู้ชายทอลายพิเศษ ผู้เขียนต้องซื้อด้วยราคาแพงคือครั้งล้านด่งหรือประมาณ 1,500 บาทไทย บริษัทแห่งนี้ เป็นแหล่งศึกษาลายผ้าจามได้อย่างดี มีสินค้า 300 ชนิดจำหน่าย มี Email & Website พร้อม

ผู้ที่ทำอาชีพทอผ้าสำคัญอีกหลายคนของหมู่บ้านหมีเหียงบ คือนางฟู้ ติเหมอ และนางกว่าง ติ ต่าว ปัจจุบันที่หมู่บ้านหมีเหียงบมีที่ทอผ้า 48 แห่ง ช่างทอ 500 คน

ศาสนาความเชื่อ : ศาสนาพราหมณ์

ในอดีต ได้มีหลักฐานทางศิลปจารึก ยืนยันว่าราชอาณาจักรจามปาเคยนับถือพุทธศาสนาหลายนาระยะหนึ่ง แต่ในปัจจุบันคนจามนับถือเพียง 3 ศาสนา คือ

1. ศาสนาพราหมณ์
2. ศาสนาบาณี สองศาสนานี้แพร่หลายในถวนหาย หรือนิงถวน และบิงถวน
3. ศาสนาอิสลาม ซึ่งมีคนจามในเวียดนามใต้และในกัมพูชานับถือเป็นส่วนใหญ่ ส่วนศาสนาคริสต์นั้น ปัจจุบันมีชาวจามนับถือประมาณ 500 คน และจะเป็น

โปรเตสแตนต์มากกว่าคาทอลิก

ศาสนาดั้งเดิมของประเทศจามปา ซึ่ง 60% คนจามถวนหายปัจจุบันนับถือ

คือศาสนาพราหมณ์ หรือตามสำเนียงเวียดนามเรียกว่า “ปาลามน” คนจามเหล่านี้เรียกดตัวเองว่า “จามชาติ” (Cabaton, 1901-5) อธิบายว่ามาจากภาษาสันสกฤตว่า “ชาติ”) เพื่อจำแนกกับจามศาสนาอิสลาม ที่เหลืออีก 40% นับถือศาสนาบาบี ซึ่งเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของศาสนาอิสลาม

จามถว้นหายนับถือศาสนาพราหมณ์ดั้งเดิมตั้งแต่ต้นคริสต์ศักราชและเป็นศาสนาของราชวงศ์จามด้วย อย่างไรก็ตาม ศาสนาพราหมณ์ที่ชนชาติจามนับถือ นั้น ได้ผสมผสานกับวัฒนธรรมต่างๆ จึงมีข้อแตกต่างกับศาสนาพราหมณ์ต้นตำรับในอินเดียเป็นอย่างมาก

คนจามส่วนใหญ่ รวมนักบวชด้วยไม่มีความรู้เกี่ยวกับเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์ ตามเจดีย์ในเขตถว้นหาย คนจามบูชาแต่เทพเจ้าสตรีพระนามว่า “ไป นีกัน หรือไปนคร” ซึ่งชาวจามถือเป็นเจ้าแม่เมืองของพวกเขา ชนชาติจามยังบูชาเหล่ากษัตริย์ของประเทศจามด้วย อย่างไรก็ตาม ในบทสวดมนต์ก็ได้เอ่ยถึงพระนามศิวะบ้าง รูปปั้นของพระศิวะกับเทวรูปอื่นๆ ถูกปั้นเป็นเทวรักษ์ที่รักษาเจดีย์และราชวังเท่านั้น

อย่างไรก็ดี คงปฏิเสธไม่ได้ว่าชนชาติจามก็ได้ปั้นรูปของสามเทพเจ้าแห่งตรีมูรติ ศาสนาพราหมณ์คือ พระพรหม เทพเจ้าแห่งการสร้างสรรค์ พระนารายณ์ เทพเจ้าแห่งการอนุรักษ์ พระศิวะ เทพเจ้าแห่งการทำลายเพื่อสร้างสรรค์

กษัตริย์ประเทศจามป่า มักนำพระนามของตนเองประกอบกับพระนามเทพเจ้า อาทิเช่น กษัตริย์ Bradravarman บูชาพระศิวะจึงได้สร้างเจดีย์ สร้างคิวลิ่งค์ที่หมีเขิน

เราสังเกตได้ว่าชาวจามที่นับถือศาสนาพราหมณ์จะไม่รับประทานเนื้อวัว มีระบบนักบวชและมีการเซ่นไหว้ในชีวิตประจำวัน กษัตริย์ Bradravarman ทรงบูชาพระศิวะ ได้โปรดให้สร้างเจดีย์และคิวลิ่งค์ที่หมีเขิน ซึ่งเป็นคิวลิ่งค์ที่เก่าแก่ที่สุดของชนชาติจาม สร้างขึ้นเมื่อคริสต์ศักราชที่ 4 หรือที่ 5

ในศิลาจารึกจำนวน 128 ชิ้นที่ค้นพบ ได้มี 92 ชิ้นที่เขียนถึงพระศิวะ อีก 7 ชิ้นอ้างอิงถึงพุทธศาสนา อีก 5 ชิ้นเขียนถึงพระพรหม 3 ชิ้นถึงพระวิศณุ ที่เหลือ 21 ชิ้นไม่ปรากฏชัดเจนเรื่องความเชื่อถือ

ในศาสนสถานพราหมณ์ของจามมีการบูชาเทพเจ้าของชนชาติจาม คือ

- เจ้าแม่ไปนคร (ภาษาจามออกเสียงเป็น ไปนีกัน)
- พระเจ้าไป กลอง ก่าห่วย

- พระเจ้าโป โธมาส

- พระเจ้าโป กลอง ก่าหรัย และพระเจ้าโป โธมาส มีเจดีย์สร้างไว้บูชาในเขต ฟานราง โดยเฉพาะกลุ่มเจดีย์สามองค์เรียกว่าโป กลอง ก่าหรัยนั้นอยู่ใกล้สถานีรถไฟ ท้ายจ่าม ฟานราง ได้รับการบูรณะโดยคณะนักโบราณคดีชาวโปแลนด์ เป็นเจดีย์ที่สวยงามยิ่ง ผู้เขียนได้ไปศึกษากลุ่มเจดีย์นี้อีกครั้งในเดือนสิงหาคม 2546 (ดูภาพถ่าย)

นักบวชพราหมณ์เรียกว่า “ปาเช” ซึ่งแต่งชุดขาว โปกหัวด้วยผ้าสีขาว ผมเกล้านหัว การจำแนกระดับชั้นของปาเช ต้องสังเกตที่สิ่งประดับที่ผ้าโปกหัวและที่โลงซึ่งเรียกว่า “จัน” ปัจจุบันนี้ จังหวัดนิงถ่วน มีปาเช 38 รูป ซึ่งแบ่งเป็นนักบวชชั้นผู้ใหญ่เรียกว่าโปเทีย 3 รูป รับหน้าที่เป็นเจ้าพิธี ณ เทวาลัยสามแห่งคือ เทวาลัยโป นิกัน พระเจดีย์โป กลอง ก่าหรัย และพระเจดีย์โป โธมาส

รองลงมาคือ “ดุงก” หรือนักบวชฝึกหัดซึ่งมีพิธีแต่งตั้งเป็นปาเชในเดือน 12 ของปฏิทินจาม

ปัจจุบันนี้ ชาวจามที่นับถือศาสนาบำลามนหรือศาสนาที่รับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ เฉพาะในจังหวัดนิงถ่วน มีจำนวนประมาณ 32,153 คน ซึ่งอยู่ใน 15 หมู่บ้าน เรียกว่า “ปาไล” ชาวจามเหล่านี้บูชาเทวาลัยสามแห่ง

1. ศาลบูชาโป นิกัน หรือพระแม่เจ้าของบ้านเมือง ที่หมู่บ้านทิว ดัก อำเภอนิงเฟือก

2. พระเจดีย์ โปกลองก่าหรัย ที่หมู่บ้านโดวิง ท้ายจ่าม ฟานราง

3. พระเจดีย์โป โธมาส ที่หมู่บ้านเห่า ชัน

นอกเหนือจากเทวาลัยสามแห่งนี้แล้ว ตามปาไลจามทุกปาไลก็มีศาลเจ้าของตน ทุกๆ ปี ชาวจามจะจัดพิธีคือ

- พิธีเปิดประตูเจดีย์

- พิธีบูชาเทพเจ้าแห่งไฟ

มหารกรรมกาเต ซึ่งเป็นมหารกรรมประจำปีที่ใหญ่ที่สุดของชาวจาม

ศาสนาปานี

ศาสนาปานี เป็นรูปแบบหนึ่งของศาสนาอิสลามที่กลายไป ผสมผสานกับ ประเพณีดั้งเดิม การบูชาบรรพชนและความเชื่อทางผีสิงเทวดา ไม่เคร่งครัดเหมือน

ศาสนาอิสลามสากลปัจจุบัน เป็นศาสนาแบบจามๆ อย่างแท้จริง จนหลายคนเรียกว่า ศาสนาที่มีอิทธิพลของอิสลามไม่ยอมเรียกว่า "อิสลาม"

คำว่าบ้านี้มาจากภาษาอาหรับ "Bani" มีความหมายว่า "โอรส" (ของพระเจ้า) ภาษาจามมักจำแนกศาสนาบ้านี้เป็น "อิสลามเก่า" และศาสนาอิสลามสากลเป็น "อิสลามใหม่" ที่จริงในถว่นหายก็มีจามอิสลามใหม่เช่นกันแต่มีไม่มาก เช่นในเขต นิงเพือก และนิงหาย จามอานยางเป็นกลุ่มที่ย้ายถิ่นระยะหลังนี้ และเนื่องจากอยู่ใกล้ ชาวมาเลเซียจึงหันมานับถือศาสนาอิสลามแบบสากล กลุ่มนี้ไม่ทำเกษตรกรรมแต่มีจะ ยึดอาชีพทอผ้า จับปลา และค้าขายแทน

แม้ว่าหลักฐานทางศิลาจารึกระบุว่าศาสนาอิสลามได้เข้าจามปาตั้งแต่คริสต์ ศักราชที่ 11 แต่ที่ยอมรับทั่วไปคือ ศาสนาอิสลามเข้าจามปาสัมัยพระเจ้าโป โรม (ค.ศ. 1627-1651) แพร่หลายในหมู่ประชาชน และราชสำนัก

ในปัจจุบัน ชาวจามที่นับถือศาสนาบ้านี้ มีจำนวนประมาณ 22,416 คน อยู่เป็น กลุ่มตามปาไล (หมู่บ้านจาม) 7 ปาไล (สภายา 2003 หน้า 39)

ชาวจามบ้านี้มีวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของพวกเขา จามบ้านี้ไม่รับประทานหมู มีศาสนสถานของพวกเขาเพื่อขอพรจากพระ Alla มีระบบนักษบวชเรียกว่าโปอาจารย์ ซึ่งใส่เสื้อขาวกับใส่รงขาว โปกหัวด้วยผ้าสีแดง

ในปาไล 7 ปาไลที่นับถือศาสนาบ้านี้ ปัจจุบันมีนักษบวชจำนวน 121 รูปชั้น Acar ปาไลทุกปาไลมีศาสนสถานบ้านี้ของตนเรียกว่า "ทางมือกิก" ซึ่งเป็นแหล่งทำพิธีกรรม ต่างๆ เช่น พิธีตัดผม ตั้งชื่อศาสนา พิธีสมรส งานศพ มหากรรมรามิวาน เป็นต้น

จามบ้านี้ไม่บูชาพระอาหล่าแต่องค์เดียว แต่บูชาเทพเจ้าปาลามนด้วย พวกเขา ยังจัดพิธีกรรมตามประเพณีดั้งเดิมเช่น พิธีรียา พิธีทางเกษตรกรรม พิธีไหว้บรรพชน แม้กระทั่งเทพเจ้าแห่งพื้นดิน เทพเจ้าแห่งสายน้ำ ฯลฯ

ส่วนใหญ่ของชาวจามบ้านี้จะไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบของศาสนาอิสลาม และถือว่าเป็นหน้าที่เฉพาะของนักษบวชเท่านั้น และนักษบวชจะปฏิบัติแทนศาสนิกชน บ้านี้

คัมภีร์ Koran จะคัดลอกต่อๆ กัน ข้อผิดจึงมีมาก นอกจากนั้นยังมีการเพิ่มเติม เป็นภาษาจาม เพื่อสั่งสอนการดำเนินพิธีทางศาสนา ในการอบรมนักษบวชบ้านี้จะมีการ สอนภาษาจาม การดำเนินพิธีกรรม

คัมภีร์ Sunna, Hadith ไม่แพร่หลายในศาสนาปานี และเกือบจะไม่มีใครรู้ ชาวจามปานีเชื่อว่าหน้าที่ทางศาสนาเป็นหน้าที่ของนักบวช หนึ่ง ในแต่ละตระกูลก็จะมีนักบวชของตระกูลนั้นๆ ซึ่งมีหน้าที่ทางศาสนาแทนคนในตระกูล ด้วยความเชื่อที่กล่าวมาแล้วศาสนิกชนปานีจึงไม่สวดมนต์วันละห้าครั้งเช่น ชาวอิสลามสากล ไม่อดข้าวในเดือน Ramadan ซึ่งจามเรียกเป็น Ramuwan การเดินทางไปเมกกะก็ไม่ใช้ข้อบังคับ แม้สำหรับนักบวชเอง กฎทำบุญของอิสลามก็ถูกดัดแปลงเป็นการ “แลกข้าวสาร” ระหว่างนักบวชในเดือนรามาตาน

ในเดือนรามาตาน นักบวชต้องเข้าประจำ “ทางไป” หรือศาสนสถานของปานี เพื่อสวดมนต์วันละ 5 ครั้ง นักบวชที่รับการบวช ณ หมู่บ้านใดก็ต้องกลับไปจำศีลที่หมู่บ้านนั้น ระยะเวลาที่เป็นโอกาสที่เรียนรู้ภาษาจาม คัมภีร์ Koran และกรรมพิธีทางศาสนาปานี

ในเดือนรามาตาน ครอบครัวของนักบวชจะถวายอาหารสามสำหรับในวันแรกของเดือน วันเพ็ญ ตลอดเดือนรามาตาน ศาสนสถานปานีจะเป็นที่ชุมนุมของชาวจาม โดยเฉพาะเวลากลางคืนที่เป็นเวลาว่างจากงานอาชีพประจำวัน

ศาสนสถานปานีจะสร้างไม่เหมือนมัสยิดอิสลาม แต่ก็หันไปทางตะวันตกหรือทิศของเมกกะเช่นกัน ภายในจะไม่มีที่นั่งเทศนาของ Khotip

ในเรื่องปฏิทิน จามปานีจะไม่ใช้ปฏิทินอิสลาม แต่ใช้ปฏิทินจันทรคติของชนชาติจามเอง

การอดข้าวในเดือนรามาตาน นักบวชปานีก็ปฏิบัติแค่ 3 วันแรกของเดือนเท่านั้น ไม่ใช่ตลอดเดือนเหมือนในศาสนาอิสลามสากล

ศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามในกลุ่มชนชาติจามเป็นปรากฏการณ์ใหม่และเป็นรากสำคัญของศาสนาอิสลามสากลที่สามารถชักจูงให้ชาวจามตะวันตกหรือจามนอกถ่วงหายทั้งหมด เข้ารีตอิสลามสากลอย่างเคร่งครัด ชนศาสตร์อื่นๆ ทุกศาสนาในหมู่คนจามตะวันตกปัจจุบัน

ในทั่วภาคใต้ของประเทศเวียดนาม มีมัสยิดอิสลาม 30 แห่ง แบ่งเป็น

ใน จ.ว.เจาตัก	12 แห่ง
ในนครโห้ จี้ มิง	14 แห่ง
ใน จ.ว.ไต นิง	2 แห่ง
ใน จ.ว.ฟาน รวง	4 แห่ง

ในการเยี่ยมมัสยิดจามที่หฺว่าฮิ่ง เขต 3 นครโห้จี้มิงในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2546 นักบวชคนสำคัญของมัสยิดได้ให้ข้อมูลว่าในนครโห้จี้มิงมีมัสยิดใหญ่ 4 แห่ง และมัสยิดเล็กอีก 10 แห่ง ที่เจาตัก นครโห้จี้มิงและไตนิง ในมัสยิดจะมีโรงเรียนสอนภาษา อาหรับและคำภีร์ Coran ให้แก่เด็กๆ มัสยิดเป็นที่ดำเนินการของกลุ่มเรียกว่า Jam Ak ตามหมู่บ้านจามนอกนครโห้จี้มิง “ปาไล” (หมู่บ้าน) ของคนจามเป็นหนึ่งใน “ยามฮัก” ปกครองโดย “ฮาเกม” คนหนึ่ง และ “นาเอ็บ” อีกคน ในระดับต่ำลงมาคือระดับหมู่บ้าน เรียกว่า “ปึก” จะมี “อาลี” ควบคุม

ฮาเกม คือผู้ที่รอบรู้มีความประพฤติดี เป็นที่นับถือของชาวบ้านซึ่งยกให้เป็นหัวหน้าและอยู่ในตำแหน่งตลอดชั่วชีวิต

เฉพาะในเขตนครโห้จี้มิง นอกเหนือจากตำแหน่ง 3 ตำแหน่งที่กล่าวมาแล้ว ยังมีคณะกรรมการบริหารซึ่งดูแลการเงิน การติดต่อ การศึกษา ฯลฯ

ในระดับ “ยามฮัก” หรือหมู่บ้าน ยังมีบุคลากร เช่น

- อีมีมี ผู้ดำเนินพิธี
- คอติบ สอนปรัชญาศาสนา
- ตวน สอนคำภีร์คอรานและภาษาอาหรับ
- ฮาดยี่ ผู้ที่เคยไปนมัสการเมกกะมาแล้ว

ภาษาและอักษรจามปัจจุบัน

วงวิชาการได้จัดภาษาจามในกลุ่มภาษาจามิก สาขามาลาโย-โปลีเนเซียน Maspero สรุปแบบง่ายๆ ว่าภาษาจามคือภาษามาลเลย์สาขาหนึ่งเท่านั้น

ปุย แคง เท่ (ไวยากรณ์ภาษาจาม ห่าโหนย 1996) ยืนยันว่าอักษรจามเป็นอักษรเก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่งในเอเชียอาคเนย์ อย่างไรก็ตามก็ตีลาจารึกหวอ แก่ง ของชนชาติจาม วงวิชาการยอมรับว่าเป็นหลักจารึกภาษาสันสกฤตที่เก่าแก่ที่สุดในบริเวณเอเชียอาคเนย์

ในปัจจุบันนี้ ภาษาพูดของชาวจามอาจแบ่งได้เป็นสองสำเนียง ได้แก่สำเนียงจามตะวันออกอันหมายถึงสำเนียงของชาวจามในถ่วนหาย หรือจังหวัดนิงถ่วนและบิ่งถ่วน ปัจจุบัน กับสำเนียงตะวันตกอันหมายถึงสำเนียงคนจามในเวียดนามใต้ จังหวัดเจาติ๊กกับคนจามในประเทศกัมพูชา

สำเนียงตะวันออกเป็นสำเนียงดั้งเดิมของประเทศจัมปาและคนจามกลุ่มถ่วนหายเป็นตัวแทนที่แท้จริงของชนชาติจามดั้งเดิม จามตะวันตกจะรับอิทธิพลของมาเลย์และศาสนาอิสลามสากล จึงละทิ้งวัฒนธรรมสืบทอดของชาติตน ส่วนใหญ่จะพูดภาษาเขมรและเรียนภาษาอาหรับเพื่ออ่านคำภีร์อิสลามมากกว่าที่จะใช้อักษรดั้งเดิมของจาม

เป็นที่แน่นอนว่าคนจามไม่ว่าจะสำเนียงใดก็พูดจาเข้าใจกันดี ที่แยกสำเนียงเป็นเรื่องของนักภาษาศาสตร์ที่จำแนกเพื่อการศึกษาเท่านั้นส่วนที่เรียกว่าแขกจามในกรุงเทพฯ นั้นเช่น แขกจามบริเวณบ้านครัวเหนือ หากคนที่พูดภาษาจามถ่วนหายจะหาได้ยาก เพราะแขกจามเหล่านี้บรรพชนมาจากเขมร ไม่ใช่จากเวียดนาม แขกจามบ้านครัวที่ทางมัสยิดบ้านครัวแนะนำให้ผู้เขียนสัมภาษณ์นั้น อายุ 80 กว่าแต่นับภาษาจามได้ไม่ถึงสิบ แต่รู้ภาษาฝรั่งเศสบ้าง แสดงว่าเคยเรียนอยู่ในเขมรหรือเคยติดต่อกับคนจามในเขมรมากกว่า

ภาษาที่ผู้เขียนศึกษาคือภาษาจามถ่วนหายซึ่งเป็นภาษาดั้งเดิมของชนชาติจามแต่โบราณมา และอักษรที่ใช้เขียน และพิมพ์เป็นหนังสือในปัจจุบันคืออักษร akhar thrah

ผู้เขียนได้เรียนภาษาจามกับกวีนักวิจัยชาวจามชื่อฟูตุร่ามหรืออินราซารา ที่นครโห้จิมิงและครูตรีอง ต่าย เถาะ ชาวจามผู้รักษาเจดีย์ไปโรเม ที่ฟานราง ทั้งเรียนตัวต่อตัวและทางไปรษณีย์

ที่จริงคำว่า “อาคาระ” นั้นก็คือ “อักขระ” หรือ “อักษร” ในภาษาไทย เสียงอ่านของคำนี้จะเป็น “อาคัน” ในภาษาจาม

ภาษาจามสำหรับคนไทยมีส่วนง่ายขึ้นเพราะมีศัพท์จามจำนวนมากมาจากภาษาสันสกฤตที่คนไทยรู้อยู่แล้ว เช่นคำว่า “ไปนาคาระ” หรือ “สมเด็จพระเจ้าแม่มีงเมือง” ซึ่งชาวจามบูชานั้น ก็คือ “ไปนคร” คำว่า “ศัพท์” จามว่า “ซั๊บ” คำว่า “มนุษย์” จามว่า “มีอุนซัย” เป็นต้น

อักษร akhar thrah คือ อักษรเป็นทางการที่ชาวจามในเวียดนามใช้ติดต่อกับ

ซึ่งกันและกัน พิมพ์เป็นหนังสือและสอนเด็กจามในโรงเรียนประถมในถว่นหาย อักษรชนิดนี้มีกำเนิดจากอักษรอินเดียฝ่ายใต้

หนังสืออักษรจามชนิดนี้ ที่ตีพิมพ์ไปแล้วในเวียดนามและเป็นหนังสือหลักที่จำเป็นที่สุดสำหรับการเรียนภาษาจามคือพจนานุกรมจาม-เวียดนาม (1995) ของศูนย์วิจัยเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยนครโฮจิมิง แบบเรียน 5 เล่มที่ใช้สอนเด็กจามที่มีอักษรจามล้วนๆ พร้อมหนังสือสำหรับครูอีก 5 เล่ม หนังสือเรียนภาษาจามด้วยตนเองของอินราชาธา (2002) หนังสือวรรณกรรมประชาชนของอินราชาธา (1995) หนังสือไวยากรณ์จามของนักวิจัยชาวเวียดนามชื่อปุย แคง เท่ (1996) ฯลฯ สองเล่มหลังนี้เขียนเป็นภาษาเวียดนามแต่มีอักษรจามพิมพ์แทรกด้วย

อักษร akhar thrah จัดลำดับอักษรแบบอินเดียจึงเหมือนอักษรเผ่าไท เช่น

ล้านนา	๓	๕	๐	๖	๕๖	๑
อ่านว่า	กะ	ชะ	ก๊ะ	คะ	ฆะ	งะ
จาม	๓	๕๖	๐	๖	๕	๑
อ่านว่า	ก๊ะ	คะ	กะ	ชะ	จื่อ	งะ

อักษร akhar thrah จำได้ยากและมีเป็นจำนวนมากและไม่เหมือนอักษรอื่นใดทั้งสิ้น มีฝรั่งคนหนึ่งเขียนแบบดลกว่าอักษรจามเขียนเหมือนกันหมด ที่จริงหากสังเกตและรู้อักษรเผ่าไทหลายๆ เผ่าจะเห็นว่าหลายตัวเหมือนกันหรือคล้ายกัน เช่น

- ๓ ก๊ะ ของจาม คล้ายกับ ๓ กะ ของล้านนา ไทลื้อ ไทเขิน
 - ๕ ต๊ะ ของจาม คล้ายกับ ต ภาษาไทย และ ๐ ตะ ของล้านนา และ ๐ ตะของไทใหญ่

- ๖ ระ ของจาม คล้าย ๖ ระ ของล้านนา และ ร ของไทย
- ๖ ปะ ของจาม คล้ายกับ ๖ ป๊ะ ของล้านนา หรือ บ ของไทย
- ๐ ตัวกะ อักษรที่ 3 ของจาม เหมือนตัวกะของล้านนา แต่หัวจะเล็ก
- ๕ ตัวตะ ของจาม คล้าย “ตอเต่า” ของไทย หัวกลมจะใหญ่กว่าตัว “กะ” บางที่เราต้องสังเกตว่าหยักแหลม หรือหยักโค้ง เช่น กะ มีหยักแหลม ส่วน ละ มีหยักโค้ง

เป็นที่น่าทึ่งสำหรับอักษรภาษาจามคือตัวพยัญชนะสะกดหรือพยัญชนะท้าย

ของจาม ไม่ต้องเขียนได้บรรทัดเหมือนอักษรล้านนา เพียงแต่ลากหางยาวกว่าพยัญชนะต้นก็พอ เช่น

อักษร akhar thrah เองมีรูปแบบดัดแปลงอีกสามชนิด ได้แก่

1. akhar yok หรืออักษรลับ
2. akhar atwor หรืออักษรย่อ
3. akhar kalimung หรืออักษรเขียนหวัด

อักษรทั้งสามชนิดนี้ก็คืออักษร akhar thrah ที่แก้ไขดัดแปลงเล็กน้อยเท่านั้น นอกจากอักษร akhar thrah แล้ว ในอดีต จามยังใช้

1. อักษร akhar hayap หรืออักษรที่เขียนศิลาจารึก
2. akhar rik หรืออักษรศักดิ์สิทธิ์ หรืออักษรโบราณของจาม อักษรชนิดนี้ยัง

เรียกเป็นอักษรตัวใหญ่ เพราะใช้เขียนตัวตั้นๆ ในเอกสารอักขระปัจจุบัน

อักษร akhar thrah ปรากฏครั้งแรกในหนังสือพจนานุกรมจาม-ฝรั่งเศสของ E.Aymonier & A.Cabaton และต่อมาในหนังสือภาษารัสเซียของ Arakin V.D.

อักษร akhar thrah มีอักษร รวมทั้งพยัญชนะและสระจำนวน 41 ตัวกับเครื่องหมายแทนสระเดี่ยวและสระประสมอีก 24 เครื่องหมาย พึงสังเกตว่าอักษรโรมันที่ใช้เขียนภาษาจามนั้นเป็นการเขียนแบบ Transliteration หรือปริวรรต คือใช้อักษรโรมันเพื่อเขียนแทนอักษรจามเท่านั้น ไม่ใช่ Phonetic transcription หรือการถอดถอดภาษาจามด้วยสัทอักษรสากลแต่ประการใด วิธีถ่ายถอดแบบ Transliteration นี้ไม่เป็นเอกภาพ กล่าวคือหนังสือที่ตีพิมพ์มาแล้วต่างมีวิธีถ่ายถอดไม่ตรงกัน การถ่ายถอดเป็น IPA นั้นยังไม่ค่อยมี

ผู้เขียนได้ออกแบบฟอนต์อักษรจาม akhar thrah ที่ใช้กับเป็นภาษาไทย เป็นฟอนต์แบบ True Type ใช้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ IBM Compatible ทั่วไป ฟอนต์นี้ได้รับการตรวจแก้โดยนักวิจัยชาวจามชื่ออินราชารามาแล้ว ฟอนต์อักษรจามนี้ผู้ประดิษฐ์ตั้งชื่อว่า TWCHAM (Thawi Cham) ออกแบบสำหรับคนไทยโดยเฉพาะ เพราะผู้ประดิษฐ์วางอักษรจามตรงกับอักษรไทยที่มีความหมายเดียวกัน เช่นตัว d ของจาม ซึ่งอ่านว่า “กะ” ก็วางที่ตัว “ก-ไก” ของไทยเพราะเป็นพยัญชนะตัวแรกในภาษาจามและภาษาไทย ตัว - ซึ่งจามอ่านเป็น “คะ” จะวางที่ “ช-ไช” ซึ่งเป็นพยัญชนะตัวที่สอง ในภาษาทั้งสอง เป็นต้น

โดยที่เป็นครั้งแรกในประเทศไทยที่มีการออกแบบสร้างฟอนต์อักษรจาม
ผู้ประดิษฐ์จึงหวังว่าผู้รู้จะกรุณาชี้แนะแก้ไขปรับปรุงให้ฟอนต์นี้ถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด
จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

สุภัทรดิศ ดิศกุล ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้า. 2522. **ประวัติศาสตร์เอเชีย
อาคเนย์ ถึง พ.ศ. 2000** คณะกรรมการ ชำระประวัติศาสตร์ไทย สำนักนายกรัฐมนตรี
นนทพร บันลือสินธุ์ (แปล) 2542. **การสำรวจแหล่งโบราณสถานใน
อาณาจักรจามปาจากรายงานของคณะผู้แทนร่วมระหว่างชาวโปแลนด์ และ
ชาวเวียดนาม กรมศิลปากร**

พลับพลึง คงชนะ และจงกลนี คงชนะ. 2538 **บันทึกการเดินทาง “เยือน
ถิ่นจาม”** ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย

พลับพลึง คงชนะ และชัชชัย พรหมณะ (บรรณาธิการ) 2546 **เวียดนาม
ภูมิทัศน์ ประชาชน และวัฒนธรรม สถาบันเอเชียแปซิฟิกศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ**

ภาษาอังกฤษ

Guillon, Emmanuel. 2001. : **Cham Art, Treasures from the Danang
Museum, Vietnam.** Bangkok, River Books.

Hồ Xuân Tịnh, 2001: **Cham Relics in Quang Nam, Nhà xuất bản Đà
Nẵng.**

Kvoeu-Hor, Timothy Friberg. 1978, **Bô Panuaik Chẵm, Ngŭi -vŭng
Chàm. Western Cham Vocabulary.** Summer Institute of Linguistics.

Majumdar R.C. 1985: **Champa, History & Culture of an Indian
colonial kingdom in the Far-East, 2nd-16th century AD,** Delhi : Gian
Publishing House, reprinted.

Ngô Văn Doanh, 2002 : **Champa ancient towers, Reality &
Legend,** Hanoi :The Gioi Publishers.

Nhà Xuất bản Khoa học xã hội. **Cham Sculpture.**

Parmentier, Henri; Mus, Paul & Aymonier, Etienne translated by
Walter E.J. Tips. **Cham sculpture of the Tourane Museum (Da Nang,
Vietnam), Religious Ceremonies and Superstitions of Champa.** Bangkok:

White Lotus Press.

Phạm Thuý Hợp 2001 : **The Collection of Champa sculpture in the National Museum of Vietnamese History**, National Museum of Vietnamese History,

Trần Kỳ Phương. 2004. **Vestiges of Champa Civilisation**. Ha Noi. The gioi Publishers.

ภาษาเวียดนาม

Bùi Khánh Thế. 1996 : **Ngữ pháp tiếng Chăm**, Nhà xuất bản Giáo dục.

Đình Hy - Trương Tôn. 1996 : **Nhạc cụ truyền thống tộc người Chăm**, Sở Văn hoá-Thông tin tỉnh Ninh Thuận.

Dorohiem-Dohamide. 1965. : **Dân tộc Chăm lược sử**. Hiệp hội Chăm Hồi giáo Việt nam xb. Saigon.

Hội Văn học-Nghệ thuật các dân tộc thiểu số Việt Nam. 2000 : **Tagalau. Katê**.

Hội Văn học-Nghệ thuật các dân tộc thiểu số Việt Nam. 2001 : **Tagalau Ramưvăn** .

Inrasara. 1993: **Văn học Chăm, Khái luận, văn tuyển**. Nhà xuất bản văn hoá dân tộc.

Inrasara.1995 : **Văn học dân gian Chăm, Tục ngữ, Thành ngữ, câu đố**. Nhà xuất bản văn hoá dân tộc

Inrasara.1996 : **Văn học Chăm II, Trường ca** , Nhà xuất bản văn hoá dân tộc.

Inrasara.1996 : **Tháp năng** (thơ). Nhà xuất bản Thanh niên, 1996

Inrasara. 1997 : **Sinh nhật cây xương rồng**. (thơ) , Nhà xuất bản văn hoá dân tộc.

Inrasara. 1999 : **Hành hương em**(thơ) , Nhà xuất bản Trẻ.

Inrasara. 2002 : **Lễ tẩy trần tháng tu** (thơ) Nhà xuất bản Hội nhà văn, Hà Nội, Inrasara.2003: **Văn hoá-Xã hội Chăm, nghiên cứu và đối thoại** Nhà xuất bản Văn học, Hà Nội.

Inrasara. 2003 : **Tự học tiếng Chăm**. Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc, Hà Nội.

Inrasara et al. 2003 : **Katê mới (Tagalau 3)**. Nhà xuất bản tổng hợp TP Hồ Chí Minh.

Lê Đình Phụng. 2002 : **Di tích văn hoá Chăm ở Bình Thuận**. Nhà xuất bản khoa học xã hội, Hà Nội.

Lê Đình Phụng. 2002 : **Di tích văn hoá Chăm ở Bình Định**, Nhà xuất bản Khoa học xã hội, Hà Nội.

Moussay, Gerard. 1971 : **Dictionnaire Cam-Vietnamien-Francais**. **Từ điển**

Chàm-Việt-Pháp. Trung tâm Văn hoá Chàm, Phan Rang. Nghệ Thuật kiến trúc. 2003 : **Tháp cổ Chăm**. Nhà xuất bản Kim Đồng.

Ngô Văn Doanh. 1994 : **Tháp cổ Chăm, sự thật và huyền thoại**. Nhà xuất bản Văn hoá thông tin.

Ngô Văn Doanh. 1994 : **Văn hoá cổ Chăm**. Nhà xuất bản Văn hoá dân tộc. Hà Nội.

Ngô Văn Doanh. 1998 : **Lễ hội Rija Nưgar của người Chăm**. Nhà xuất bản Văn hoá thông tin.

Ngô Văn Doanh. 2003 : **Thánh địa Mỹ Sơn**, Nhà xuất bản Trẻ.

Nhà xuất bản khoa học xã hội: **Đieu khác Chăm**.

Nhà xuất bản Đà Nẵng. 2002 : **Những di sản thế giới ở Việt Nam (Việt-Anh-Pháp)**.

Nhà xuất bản Thông tấn: **Chúc mừng Quý khách đến Bình Thuận**.

Nhà xuất bản Thông tấn: **Chúc mừng Quý khách đến Bình Thuận**.

Phan Đăng Nhật (chủ biên). 2003 : **Luật tục Chăm và Luật tục Raglai**. Nhà xuất bản văn hoá dân tộc, Hà Nội.

Phan Xuân Biên et al. 1989 : **Người Chăm ở Thuận Hải**. Sở Văn hoá thông tin Thuận Hải.

Phan Xuân Biên. 1991: **Văn hoá Chăm**. Nhà xuất bản Khoa học Xã hội.

Sakaya. 2003: **Lễ hội của người Chăm**. Nhà xuất bản văn hoá dân tộc, Hà Nội.

Sở Văn hoá và Thông tin Quảng Nam-Đà Nẵng. 1987 : **Bảo tàng điêu khắc Chăm Đà Nẵng**, Nhà xuất bản Ngoại văn, Hà Nội.

Thông Thanh Khánh. 1999 : **Dấu ấn Phật giáo Chăm**, Nhà xuất bản Mũi Cà Mau.

Tiến sĩ Thái Văn Chải, Tỳ kheo Thiện Minh dịch. 2000 : **Chữ viết cổ trên bia ký Đồng Dương**, Nhà xuất bản T.P. Hồ Chí Minh, 2000.

Trung tâm Nghiên cứu Việt Nam-Đông Nam Á, Trường Đại học Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh. 1995 : **Từ điển Chăm-Việt**, Nhà xuất bản Khoa học Xã hội.

Trung tâm Nghiên cứu Việt Nam-Đông Nam Á, Trường Đại học Tổng hợp Thành phố Hồ Chí Minh. 1995 : **Từ điển Việt-Chăm**, Nhà xuất bản Khoa học Xã hội.

Trương Hiến Mai et al. 2000 : **Truyện cổ dân gian Chăm**, Nhà xuất bản văn hoá dân tộc, Hà Nội.

Ủy ban Nhân dân huyện Duy Xuyên. 2001 : **Mỹ Sơn-Di sản thế giới** (Anh-Việt-Pháp.)

ภาษาฝรั่งเศส

Bergaigne M. Abel 1893, **Inscriptions sanscrites de Champa**. Paris.

Boisselier, Jean. 1963 : **La Statuaire du Champa**. Recherches sur les Cultes et l'Iconographie. EFEO, Paris.

Cabaton, Antoine : **Nouvelles recherches sur les Chams**, Paris. Ernest Leroux, Lafont, Editeur, 1901.

Lafont, Pierre Bernard & Po Dharma. 1989 : **Bibliographie Campa et Cam**, Editions L'Harmattan, Paris, 1989.

Maspero, George : **Le Royaume de Champa**, Ecole Francaise d'Extreme Orient, reimpression 1988.

Mission Polono-Vietnamienne 1981-1982 : **Recherches sur les**

monuments du Champa, Warszawa 1985.

Parmentier, Henri 1909 : **Inventaire descriptif des Monuments Cams de l'Annam** Imprimerie Nationale, Ernest Leroux, Editeur, Rue Bonaparte, 28, Paris ทอสมุดนแห่งชาติ 915.9703 ,P254,I, C1

Stern, Philippe : **L'Art du Champa. Paris Travaux du Centre d'Histoire et Civilisation de la Peninsule indochinoise.** 1984 : **Inventaire des Archives du Panduranga, Pieces en caracteres chinois**, Paris, 19

ภาษาจาม

Bộ Giáo dục và đào tạo. 1998 : **ภาษาจ๋ม ๑ Tiếng Chăm 1**, Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 1998 : **ภาษาจ๋ม ๒ Tiếng Chăm 2**, Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 2000 : **ภาษาจ๋ม ๓ Tiếng Chăm 3**, Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 2002 : **ภาษาจ๋ม ๔ Tiếng Chăm 4**. Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 2002 : **ภาษาจ๋ม ๕ Tiếng Chăm 5**. Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 1998 : **บทกวีภาษาจ๋ม ๑ Bài tập tiếng Chăm 1**,

Bộ Giáo dục và đào tạo. 1998 : **บทกวีภาษาจ๋ม ๒ Bài tập tiếng Chăm 2**.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 1998 : **ภาษาจ๋ม ๑ ภาษาจ๋ม ๑ Tiếng Chăm 1**, Sách giáo viên, Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội, 1998.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 1998 : **ภาษาจ๋ม ๒ ภาษาจ๋ม ๒ Tiếng Chăm 2**, Sách giáo viên, Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 1998 : **ภาษาจ๋ม ๓ ภาษาจ๋ม ๓ Tiếng Chăm 3**, Sách giáo viên, Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Bộ Giáo dục và đào tạo. 1998 : **ภาษาจ๋ม ๔ ภาษาจ๋ม ๔ Tiếng Chăm 4**, Sách giáo viên, Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Bộ Giáo dục và Đào tạo. 1998 : *ภาษาจาม ๕ ภาษา* Tiếng Chăm 5, Sách giáo viên, Nhà xuất bản giáo dục, Hà Nội.

Inrasara. 2003 : *ภาษาจาม ๕ ภาษา* Tự học tiếng Chăm. NXB Văn hoá dân tộc.